

Marcin Kuczok

Życie chrześcijańskie jako podróż w *Parochial and Plain Sermons* Johna Henry'ego Newmana. Analiza kognitywna

Wprowadzenie

Błogosławiony John Henry Newman (1801–1890) jest znany przede wszystkim jako wybitny angielski myśliciel, teolog i pisarz, związany ze środowiskiem Uniwersytetu w Oksfordzie. W latach 30. i 40. XIX wieku był liderem Ruchu Oksfordzkiego, stawiającego sobie za cel odnowę Kościoła anglikańskiego, a w 1845 roku przeszedł do Kościoła rzymskokatolickiego, w którym odkrył pełnię poszukiwanej przez siebie prawdy. Pomimo aktywnej działalności naukowej i publicystycznej, Newman był także duszpasterzem i znanym kaznodzieją, zwłaszcza podczas pełnienia funkcji proboszcza anglikańskiej parafii św. Marii w Oksfordzie w latach 1828–1843. W jego działalności kaznodziejskiej komentatorzy dopatrują się źródła odnowy duchowej anglikanizmu, a po nawróceniu także katolicyzmu w Anglii¹.

Celem niniejszego artykułu jest analiza mechanizmów konceptualizacji pojęcia „życie chrześcijańskie” w kazaniach bł. Johna Henry'ego Newmana, wydanych w ośmiu tomach jako *Parochial and Plain Sermons*² (*Kazania parafialne*), zawierających 191 spośród około 600 kazań, wygłoszonych przez Newmana podczas wieczornych nabożeństw niedzielnych w prowadzonej przez niego parafii³. Pierwsza część pracy poświęcona jest roli pojęcia „życie chrześcijańskie”

¹ Por. K. Panuś, *Historia kaznodziejstwa*, Kraków 2007, s. 347.

² Tekst kazań dostępny jest na stronie internetowej The National Institute for Newman Studies (Narodowy Instytut Studiów Newmanowskich), ośrodka propagującego myśl i dzieło kardynała Newmana głównie w Stanach Zjednoczonych, pod adresem: <http://www.newmanreader.org/works/index.html> (dostęp: 15.11.2012). Kazania te nie zostały przełożone na język polski – tłumaczenia wszystkich cytatów w niniejszym artykule dokonuje jego autor.

³ Por. C.S. Dessain, *John Henry Newman. Pionier odnowy Kościoła*, tłum. M. Stebart, Poznań 1989, s. 35.

w kazaniu analizowanym z perspektywy genologicznej. Po omówieniu sensu pojęcia „życie chrześcijańskie” z perspektywy teologicznej przedstawiona zostanie perspektywa semantyczna, w oparciu o założenia językoznawstwa kognitywnego, która kładzie nacisk na metaforyczny charakter pojęć religijnych. Analiza metaforycznego modelu podróży w języku *Parochial and Plain Sermons* będzie dotyczyła takich jego aspektów, jak przemierzania drogi, konceptualizacji trudności w drodze i jej celu, osoby Boga i chrześcijanina, a także doświadczenia grzechu i nawrócenia. Na koniec, złożony charakter pojęcia życia chrześcijańskiego zostanie przedstawiony jako megaamalgamat pojęciowy, w oparciu o założenia teorii integracji konceptualnej.

Pojęcie „życie chrześcijańskie”

Analiza kazania jako gatunku języka koncentruje się na pojęciu „życie chrześcijańskie”, od niego wychodzi i do niego zmierza w swoich założeniach, zarówno co do przybieranej formy wypowiedzi, jak i treści. Maria Wojtak definiuje „gatunek” jako „utrwalony sposób rozgrywania określonych sytuacji komunikacyjnych; gatunek jest zarówno formą, konwencjonalnie ustalonym kształtem wypowiedzi, jak i umownie zaprojektowanym działaniem językowym”⁴. Autorka wyróżnia cztery aspekty gatunku, które w przypadku kazania zawsze w jakimś stopniu odnoszą się do pojęcia „życie chrześcijańskie”:

1. **Aspekty strukturalne** – kazanie cechuje się określonymi standardami kompozycyjnymi oraz formulicnością; jednakże wszystkie modele kompozycyjne kazań lub homilii zawierają elementy strukturalne odnoszące się do wyjaśniania zasad życia po chrześcijańsku⁵.
2. **Aspekty pragmatyczne** – kazanie to akt komunikacji, w którym dokonuje się spotkanie Boga z człowiekiem; dochodzi także do realizacji ról illokucyjnych: kaznodzieja to przewodnik,

⁴ M. Wojtak, *Styl religijny w perspektywie genologicznej*, w: *Język religijny dawniej i dziś*, t. 1, red. S. Mikołajczak, T. Węclawski, Poznań 2004, s. 104–113.

⁵ Por. np.: R. Hajduk, *Posłani głosić dobrą nowinę. Podstawowy kurs homiletyczny*, Kraków 2007, s. 270–276.

nauczyciel, interpretator, a wierni to ludzie poszukujący zrozumienia wiary i wskazówek do życia po chrześcijańsku⁶.

3. **Aspekty kognitywne** – tematyka kazania winna odnosić się do realizacji prawd zbawczych w życiu chrześcijan i osobistego doświadczenia wiary⁷.
4. **Aspekty stylistyczne** – retoryka kaznodziejska wyróżnia się stosowaniem wielu środków stylistycznych, m.in. metafor i symboli, które jednak pełnią funkcję nie tyle ornamentalną, co poznawczą, a to wydaje się zgodne z postulatami nurtu językoznawstwa kognitywnego⁸.

W perspektywie semantycznej pojęcie „życie chrześcijańskie” jest „pojęciem nieostrym” (ang. *fuzzy concept*)⁹, niemającym wyraźnych granic znaczeniowych. Jest także pojęciem abstrakcyjnym i transcendentnym, odnoszącym się do rzeczywistości nadprzyrodzonej, do tak zwanej sfery *sacrum*, która wymyka się bezpośredniemu, empirycznemu poznaniu ludzkiemu.

Katechizm Kościoła Katolickiego z kolei pozwala na spojrzenie na pojęcie z perspektywy teologiczno-biblijnej¹⁰, dlatego proponuję rozpatrywać pojęcie, mając na względzie trzy wymiary:

1. **Wymiar egzystencjalny**: na podstawie *Pisma Świętego*, doświadczenie życia po chrześcijańsku jest określane jako nowe życie (2 Kor 5, 17), stan bycia dzieckiem Boga (J 1, 12), czy też jako podążanie za Chrystusem (J 13, 12–16). Tradycja teologiczna opisuje je także jako stan bycia przeniesionym do światła i Królestwa Bożego oraz jako postępowanie drogą miłości.
2. **Wymiar mistyczny**: życie chrześcijańskie to uczestnictwo w Boskiej naturze (2 P 1, 4), bycie zjednoczonym z Chrystusem

⁶ Por. M. Wojtak, *op.cit.*, s. 105.

⁷ Por. B. Matuszczyk, *O zniewoleniu normą – na przykładzie języka i stylu współczesnych kazań*, w: *Autorytety i normy*, red. D. Kowalska, Łódź 2003, s. 296–298.

⁸ Por. D. Zdunkiewicz-Jedynak, *Wykłady ze stylistyki*, Warszawa 2008, s. 43–44.

⁹ Por. W. O’Grady, *Semantics: the analysis of meaning*, w: *Contemporary Linguistics. An Introduction*, red. W. O’Grady, M. Dobrovolsky, F. Katamba, London 1997, s. 276.

¹⁰ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994, 1691–1698.

(J 15, 5), czy też życie w Chrystusie, życie w Duchu Świętym (Ga 5, 25), bycie świątynią Ducha Świętego (1 Kor 6, 19), przynależność do Ciała Chrystusa (Rz 6, 5), naśladowanie Boga (Ef 5, 1), życie przed obliczem Boga (Mt 6, 6).

3. **Wymiar etyczny:** w wymiarze etycznym życie chrześcijańskie ma być przede wszystkim dążeniem do doskonałości (Mt 5, 48), ale też życiem w sposób godny Ewangelii Chrystusowej (Flp 1, 27), bo jego sensem jest powołanie chrześcijan do świętości (1 Kor 1, 2).

W ujęciu językoznawstwa kognitywnego konceptualizacja sfery religijnej ma swoje źródło w doświadczeniach cielesno-ruchowych, dzięki przedpojęciowym schematom wyobrazeniowym, które są wykorzystywane przez ludzki umysł do zrozumienia pojęć abstrakcyjnych¹¹. Na schematach wyobrazeniowych opiera się mechanizm metafory pojęciowej, która jest odwzorowaniem pojęć domeny wyjściowej na pojęciach domeny docelowej. George Lakoff i Mark Johnson¹² postrzegają język religijny jako metaforyczny w swej naturze: metafory pojęciowe tworzą system pojęciowy kultur i religii, które odwołują się do doświadczeń przekraczających naturalne poznanie.

Obok metafory pojęciowej istotną rolę w procesie konceptualizacji odgrywa metonimia pojęciowa, w której odwzorowanie dokonuje się w obrębie tej samej domeny pojęciowej. W metonimiach pojęciowych w języku religijnym wspomniani badacze widzą połączenie symboli religijnych i przytoczonej metaforycznej struktury systemu pojęciowego religii. W przypadku sfery religijnej życia mamy do czynienia z bardzo złożonymi pojęciami, w których przeplatają się metafory i metonimie, tworząc skomplikowane i wielowarstwowe pojęcia.

Nieocenioną pomocą w ich opisie i interpretacji jest teoria integracji pojęciowej, opisana przez Gillesa Fauconniera i Marka Turnera¹³.

¹¹ Zgodnie z założeniami „filozofii wcielonego realizmu” (ang. *embodied realism*), opisanej w: G. Lakoff, M. Johnson, *Philosophy in the Flesh*, New York 1999, s. 562–567.

¹² Por. G. Lakoff, M. Johnson, *Metaphors We Live By. With a New Afterword*, Chicago 2003, s. 40.

¹³ Por. G. Fauconnier, M. Turner, *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*, New York 2002, s. 46–48.

Autorzy twierdzą, że ludzkie struktury pojęciowe – takie jak prototypy, domeny, schematy wyobrazeniowe, metafory czy metonimie – łączą się ze sobą, tworząc amalgamaty pojęciowe.

Model podróży w *Parochial and Plain Sermons*

Metafora podróży w odniesieniu do dyskursu religijnego była przedmiotem analizy Tomasza P. Krzeszowskiego¹⁴ oraz Andrzeja Kominka¹⁵. Dla obu autorów pojęciowa metafora konwencjonalna ŻYCIE TO PODRÓŻ stanowi podstawę do wyrażania aspektów etycznych pojęcia „życie chrześcijańskie”. W ujęciu Krzeszowskiego można zaobserwować cały system metafor pojęciowych wpisanych w ogólną metaforę ŻYCIE CHRZEŚCIJAŃSKIE TO WCHODZENIE POD GÓRĘ jako specjalnego przypadku metafory podróży. Metaforyka ta ma swoje źródło w języku biblijnym. Istotny jest także fakt, iż metafory te zawierają liczne przedpojęciowe schematy wyobrazeniowe nacechowane aksjologicznie. Z kolei w ujęciu Kominka, konwencjonalna metafora podróży daje początek metaforze PRAWO MORALNE TO DROGA PROWADZĄCA DO OKREŚLONEGO CELU. Obecność tej metaforyki w polskojęzycznym dyskursie religijno-etycznym ilustruje bogactwo wyrażeń językowych, takich jak np.: droga życia, wiecznego zbawienia, miłości, sumienia, odnowy, nawrócenia, powrotu do Boga, pokuty, wolności w prawdzie, zachowania ludzkiej godności i synostwa Bożego, a także duchowa droga, ewangeliczna droga, czy droga ku światłu. Dalej autor mówi o *via fidei* – ‘drodze wiary’, która z zasady wymaga pewnej stałej korekty, zgodnie z metaforą POSTĘPOWANIE MORALNE TO PODRÓŻ WYMAGAJĄCA NIEKIEDY PEWNYCH ZMIAN. Korelatami leksykalnymi tej metafory są czasowniki ruchu oparte na rdzeniu leksykalnym *-wrócić/-wracać*: *odwrócić się – zwrócić się, zawrócić – powrócić, nawrócić się*, a także czynnościach dotyczących zmiany ze

¹⁴ Por. T.P. Krzeszowski, *Angels and Devils in Hell. Elements of Axiology in Semantics*, Warszawa 1997, s. 267–268; zob. także: *idem*, *Aksjologiczne aspekty semantyki językowej*, Toruń 1999, s. 82–84.

¹⁵ Por. A. Kominek, *Metafory prawa moralnego w dyskursie religijno-etycznym. Studium lingwistyczno-kognitywne*, Kielce 2009, s. 213–254.

strony agensa, np.: *podnosić się, powstawać, podźwignąć się* w konsekwencji *upadku, potknięcia, niemocy*.

Pojęcie „życie chrześcijańskie” w kazaniach *Parochial and Plain Sermons* jest konceptualizowane za pomocą różnych modeli metaforycznych, m.in. jako szkoła, praca, służba, wyścig, życie rodzinne, bycie mieszkaniem dla Boga, bycie rośliną, jako dar czy właśnie jako podróż¹⁶. Model językowy, za Ianem G. Barbourem¹⁷ i Sally McFague¹⁸, jest tutaj rozumiany jako dominująca metafora, opisująca liczne szczegóły, stosowana systematycznie i w szerokim zakresie, stanowiąca ogólny schemat interpretacyjny w różnych kontekstach. Zdaniem Barboura, modele służą interpretacji doświadczeń religijnych, które autor dzieli na następujące typy:

- poczucie bojaźni i czi, a także odczucie obecności Boga,
- zjednoczenie mistyczne, doświadczenie jedności wszechrzeczy,
- powinność moralna, a więc kwestie religijno-etyczne,
- nawrócenie i pojednanie, doświadczenie uznania winy, skruchy i przebaczenia,
- relacje między osobami w wymiarze człowiek-Bóg oraz człowiek-człowiek,
- kluczowe wydarzenia historyczne,
- porządek i twórczy charakter oraz celowość świata.

Zatem metafora pojęciowa ŻYCIE CHRZEŚCIJAŃSKIE TO PODRÓŻ stanowi jeden z modeli interpretacji doświadczenia życia po chrześcijańsku. W analizowanych kazaniach Newmana model ten obejmuje następujące metafory składające się na jego strukturę pojęciową:

- ŻYCIE CHRZEŚCIJAŃSKIE TO PRZEMIERZANIE DROGI / WSPINACZKA GÓRSKA / PIELGRZYMKA,

¹⁶ Por. M. Kuczok, *Conceptual metaphors for the notion of Christian life in John Henry Newman's „Parochial and Plain Sermons”*, „Newman Studies Journal” 2010, nr 7/2, s. 29–40.

¹⁷ Por. I.G. Barbour, *Myths, Models and Paradigms. A Comparative Study in Science and Religion*, New York 1976, s. 49–50.

¹⁸ Por. S. McFague, *Metaphorical Theology. Models of God in Religious Language*, Augsburg 1985, s. 23–24.

- CEL PODRÓŻY TO NIEBO / GÓRA SYJON,
- BÓG / CHRYSZTUS / DUCH ŚWIĘTY / KOŚCIÓŁ / SŁOWO BOŻE TO PRZEWODNICY,
- CHRZEŚCIJANIN TO PODRÓŻNIK / PIELGRZYM / NAŚLADOWCA BOGA / CHRYSZTUSA,
- BYCIE CHRZEŚCIJANINEM TO POSTĘPOWANIE NAPRZÓD / W GÓRĘ / TRZYMANIE SIĘ SZLAKU,
- GRZECH TO UPADEK / ZEJŚCIE Z TRASY / WYKROCZENIE / FAŁSZYWY KROK,
- NAWRÓCENIE TO POWRÓT NA SZLAK / POWSTANIE,
- TRUDNOŚCI TO PRZESZKODY / BURZE / CIĘŻARY / NIESIENIE KRZYŻA,
- ŻYCIE CHRZEŚCIJAŃSKIE TO PODRÓŻ W ŚWIETLE,
- BÓG TO ŚWIATŁO WSKAZUJĄCE DROGĘ,
- ŻYCIE NIECHRZEŚCIJAŃSKIE TO PODRÓŻ W CIEMNOŚCI.

Konceptualizacja przemierzania drogi w „podróży życia chrześcijańskiego”

Idea przemierzenia drogi została wyrażona przez Newmana za pomocą następujących korelatów czasownikowych:

- *enter (the road)* (‘wejść na drogę’): „[...] and to begin to have faith is to **enter the road** leading, infallibly leading, to justification, by a series of events or conditions, of which faith is the first and sole on our part”¹⁹ [*Parochial and Plain Sermons* (cytowane dalej jako PPS), t. 6, s. 163],
- *travel* (‘podróżować’): „Those who attempt to be saved simply without works, are like persons who should **attempt to travel to**

¹⁹ Pol.: [...] a rozpocząć posiadanie wiary to **wejść na drogę**, prowadzącą, niezawodnie prowadzącą, do usprawiedliwienia, poprzez ciąg wydarzeń lub warunków, z których wiara jest pierwszym i jedynym z naszej strony.

- a place**, not along the road, but across the fields”²⁰ [PPS, t. 5, s. 166],
- **walk** (‘chodzić piechotą’): „It is our duty, rather it is our blessedness, **to walk by faith** [...]”²¹ [PPS, t. 3, s. 92],
 - **hurry** (‘spieszyć’): „The one are in light and peace, the others form the crowd who are thronging and **hurrying** along the broad way «which leadeth to destruction» [...]”²² [PPS, t. 6, s. 209],
 - **tread** (‘stąpać’, ‘kroczyć’): „Shall we basely acknowledge the right of the Many, **who tread the broad way**, to be the judges of holiness, which comes from God, and appeals to Him?”²³ [PPS, t. 2, s. 10],
 - **creep** (‘czołgać się’): „What are we but sinful dust and ashes, **grovellers who are creeping on to heaven** [...]”²⁴ [PPS, t. 2, s. 49)].

Z ideą przemierzania drogi związana jest obecność nacechowanego aksjologicznie schematu wyobraźniowego ŹRÓDŁO-ŚCIEŻKA-CEL, w którym postęp na drodze jest (+), natomiast brak postępu ma wartość (-). Zależność tę ilustrują korelaty czasownikowe związane z postępem w drodze oraz z brakiem postępu, zaprezentowane w Tabeli 1.

²⁰ Pol.: Ci, którzy usiłują zostać zbawieni tak po prostu, bez wysiłku, są jak ludzie, którzy usiłują **podróżować** dokądś nie drogą, ale przez pola.

²¹ Pol.: To nasz obowiązek raczej niż błogosławieństwo, by **chodzić** w wierze [...].

²² Pol.: Jedni znajdują się w świetle i pokoju, inni w tłumie, który tłoczy się i **spiesz** szeroką drogą „wiodącą do zagłady” [...].

²³ Pol.: Czy zasadniczo powinniśmy przyznać tym wielu, którzy **krocą** szeroką drogą, prawo do bycia sędziami świętości, która pochodzi od Boga i do Niego się odnosi?

²⁴ Pol.: Czymże jesteśmy, jeśli nie grzesznym pyłem i prochem, ludźmi **czołgającymi się** do nieba w uniżeniu [...].

Tabela 1. Postęp/brak postępu na drodze

Postęp na drodze jest (+)	Brak postępu jest (-)
<p><i>proceed</i> ('postępować naprzód'):</p> <p>„We proceed, according to this beginning, in that waiting, trusting, adoring, resigned temper, which children ought to feel [...]”²⁵ [PPS, t. 3, s. 225],</p> <p><i>go on</i> ('podążać', 'dążyć do'):</p> <p>„But there are those who go on in a calm and unswerving course, learning day by day to love Him who has redeemed them, and overcoming the sin of their nature by His heavenly grace [...]”²⁷ [PPS, t. 2, s. 136–137],</p> <p><i>continue</i> ('kontynuować', 'podążać'):</p> <p>„[...] and all the while we think that, after having acquired this miserable knowledge of good and evil, we can return to our duty, and continue</p>	<p><i>stand</i> ('stać'):</p> <p>„Only there must be no standing still, – there cannot be [...]”²⁶ [PPS, t. 1, s. 346],</p> <p><i>stop</i> ('zatrzymywać się'):</p> <p>„You see others, with warm affections, perhaps, for their families, with benevolent feelings towards their fellow-men, yet stopping there [...]”²⁸ [PPS, t. 5, s. 325–326].</p>

²⁵ Pol.: **Postępujemy naprzód**, zgodnie z tym początkiem, z takim oczekiwaniem, zaufaniem, uwielbieniem, opanowanym charakterem, które powinny odczuwać dzieci [...].

²⁶ Pol.: Tylko nie może być żadnego **stania w bezruchu** – nie może być [...].

²⁷ Pol.: Ale są tam tacy, którzy **podążają** spokojną i niezmienną trasą, ucząc się dzień po dniu, jak kochać Tego, który ich odkupił, przewyciężając grzech swojej natury Jego niebiańską łaską [...].

²⁸ Pol.: Widzicie innych, pełnych ciepłych uczuć, być może wobec swoich rodzin, z życzliwymi uczuciami wobec swoich współtowarzyszy, a jednak **zatrzymujących się** tam [...].

where we left off [...]”²⁹ [PPS, t. 8, s. 65],

progress (‘postęp’):

„This then is that middle state in which some of us may be standing in our **progress from earth to heaven** [...]”³⁰ [PPS, t. 4, s. 317],

forward (‘do przodu’, ‘naprzód’):

„Stated times of prayer put us in that posture (as I may call it) in which we ought ever to be; **they urge us forward in a heavenly direction**, and then the stream carries us on [...]”³¹ [PPS, t. 1, s. 249],

step (‘krok’):

„Consider, moreover, that those who try to obey God evidently gain a knowledge of themselves at least; and this may be shown to be **the first and principal step** towards knowing God”³² [PPS, t. 8, s. 115].

²⁹ Pol.: [...] i cały czas myślimy, że po uzyskaniu tej mizernej wiedzy o dobru i złu, możemy powrócić do naszych obowiązków i **kontynuować** od miejsca, które porzuciliśmy [...].

³⁰ Pol.: Oto wtedy jest ów stan pośredni, w którym niektórzy z nas mogą **stać** w naszym postępowaniu z ziemi ku niebu [...].

³¹ Pol.: Stałe pory modlitwy ustawiają nas w takiej postawie (jeśli wolno mi tak to określić), w której zawsze powinniśmy być; **popychają nas naprzód w kierunku nieba**, a potem strumień niesie nas dalej [...].

³² Pol.: Co więcej, rozważ, że ci, którzy próbują być posłuszni Bogu, najwyraźniej przynajmniej zdobywają wiedzę o samych sobie; a to może się okazać **pierwszym i głównym krokiem** do poznania Boga.

Z zaprezentowanymi w powyższej tabeli korelatami czasownikowymi postępu lub braku postępu w drodze wiąże się także schemat wyobraźniowy SIŁY, w którym ruch jest nacechowany dodatnio, zaś brak ruchu ma wartość ujemną, a także schemat oparty na opozycji PRZÓD (+) – TYŁ (-).

Samo pojęcie „podróż” ma w kazaniach Newmana kilka różnych odpowiedników, stanowiących metonimie pojęciowe. Mamy zatem metonimię SPOSÓB WYKONYWANIA CZYNNOŚCI ZA CZYNNOŚĆ, gdy autor stosuje angielski leksem *way*, który może oznaczać zarówno ‘drogę’, jak i ‘trasę’ oraz leksem *course*, który może stanowić odpowiednik polskich słów ‘trasa’, ‘szlak’ lub ‘kurs’:

- **way**: „[...] that is, we do not see heaven, or the God of heaven, **how can we know the way thither?**”³³ [PPS, t. 3, s. 15],
- **course**: „It describes the state of all Christians at all times, and is fulfilled more or less, according to circumstances, in this case or that; fulfilled in one way and measure at the beginning of our **Christian course**, and in another at the end”³⁴ [PPS, t. 3, s. 91].

Kolejna metonimia określająca podróż życia chrześcijańskiego to schemat MEJSCE WYKONANIA CZYNNOŚCI ZA CZYNNOŚĆ:

- **road** (‘droga’ w sensie fizycznym): „He does what is right, while **the road of religion** runs along the road of the world [...]”³⁵ [PPS, t. 4, s. 7],
- **path** (‘ścieżka’): „[...] we do not pity and shun sinful men, but we enter into **their path** so far as to keep company with them”³⁶ [PPS, t. 8, s. 73].

³³ Pol.: [...] to jest, nie widzimy nieba, czy też Boga niebios, **jak możemy znać drogę** tam prowadzącą?

³⁴ Pol.: Opisuje to stan wszystkich chrześcijan wszystkich czasów i spełnia się, mniej lub bardziej, stosownie do okoliczności, w tym, czy tamtym przypadku; wypełnia w ten, czy inny sposób początek naszej **chrześcijańskiej trasy**, a w jeszcze inny jej koniec.

³⁵ Pol.: On czyni to, co słuszne, podczas gdy **droga religii** wiedzie wzdłuż drogi świata [...].

³⁶ Pol.: Nie żałujemy ani nie unikamy grzesznych ludzi, ale wchodzimy na **ich ścieżkę** tak daleko, by dotrzeć do ich towarzystwa [...].

Ostatnia metonimia to schemat KONKRETNY PRZYKŁAD ZA OGÓLNA IDEĘ, wyrażony angielskim określeniem *pilgrimage* ('pielgrzymka'): „[...] all successive generations of that holy company, – have sustained themselves in their own day, for thousands of years past, during **their pilgrimage heavenward**”³⁷ [PPS, t. 4, s. 176–177].

Konsekwentnie, sam chrześcijanin określany jest jako *pilgrim* ('pielgrzym'): „This is the blessed company which today meets **the Christian pilgrim** in the Services of the Church”³⁸ [PPS, t. 3, s. 393].

Co więcej, zgodnie z tradycją biblijną (zob. Mt 7, 13–14), droga życia chrześcijańskiego jest konceptualizowana jako droga 'wąska' (w tekście oryginalnym: *narrow*), podczas gdy podążanie drogą 'szeroką' (w tekście oryginalnym: *broad*) jest naznaczone negatywnie jako złe i grzeszne: „The world, which chooses **the broad way**, in consequence hates and spurns **the narrow way**; and in turn our Blessed Lord, who has chosen for us **the narrow way**, hates, scorns, spurns, denounces, **the broad way**”³⁹ [PPS, t. 7, s. 115].

Chrześcijanie napotykają na drodze życia chrześcijańskiego trudności, które w kazaniach Newmana są konceptualizowane przez metaforę TRUDNOŚCI TO PRZESZKODY, wyrażoną przez angielski leksem *obstacles* lub TRUDNOŚCI TO BURZA, po angielsku *tempest*, zgodnie z nacechowaniem aksjologicznym schematu wyobrażeniowego BLOKADA jest (-), BRAK BLOKADY jest (+): „One sin is enough: his work is done, when he can **put one single obstacle** in their road; and there he leaves it, satisfied”⁴⁰ [PPS, t. 4, s. 48].

W przypadku burzy mamy do czynienia z metonimią KONKRETNY PRZYPADEK ZA OGÓLNA IDEĘ: „And this is the true Christian state, and the nearest approach to Christ's calm and placid sleep

³⁷ Pol.: [...] wszystkie kolejne pokolenia w tym świętym towarzystwie podtrzymywały się w swoim czasie, przez tysiące minionych lat, **w swojej pielgrzymce ku niebu**.

³⁸ Pol.: Oto błogosławione towarzystwo, które napotyka **chrześcijański pielgrzym** na nabożeństwach kościelnych.

³⁹ Pol.: Świat, który wybiera **szeroką drogę**, w konsekwencji nienawidzi i gardzi **wąską drogą**; z drugiej strony nasz Błogosławiony Pan, który wybrał dla nas **wąską drogę**, nienawidzi, lekceważy, pogardza i potępia **szeroką drogę**.

⁴⁰ Pol.: Jeden grzech wystarczy; jego dzieło jest wykonane, gdy może położyć **jedną przeszkodę na ich drodze**; zostawia ja tam, usatysfakcjonowany.

in the tempest; – not perfect joy and certainty in heaven, but a deep resignation to God's will, a surrender of ourselves, soul and body, to Him [...]”⁴¹ [PPS, t. 1, s. 323–324].

Trudności są w dodatku ukazywane także jako ‘niesienie krzyża’ (w oryginale: *bear your cross*), gdzie możemy zaobserwować typowe dla języka etyki chrześcijańskiej odwrócenie konwencjonalnej biegowości aksjologicznej, o którym pisze Krzeszowski⁴². Tak więc schemat wyobrazeniowy BLOKADA staje się nacechowany dodatnio, a BRAK BLOKADY – ujemnie. Krzyż staje się także metonimią NARZĘDZIE ZA CZYNNOŚĆ: „Christ showed His love in deed, not in word, and you will be touched by **the thought of His cross far more by bearing it after Him**, than by glowing accounts of it”⁴³ [PPS, t. 5, s. 338].

W odniesieniu do innych osób w podróży chrześcijanin jest zobowiązany, by ‘nosić ich ciężary’ (w oryginale: *bear others' burdens*) oraz do ‘pomagania im w drodze naprzód’ (w oryginale: *help others forward*): „And the warning to be drawn from it is, to distrust ourselves; and again, not to despise weak brethren, or to despair of them, but **to bear their burdens and help them forward** [...]”⁴⁴ [PPS, t. 2, s. 176].

Angielski leksem *burden* (‘ciężar’) stanowi jeszcze jedną metonimię typu KONKRETNY PRZYKŁAD (ciężar) ZA OGÓLNA IDEĘ (trudności), opisującą zmaganie się z problemami w życiu chrześcijańskim. Jest to także kolejny przykład odwrócenia nacechowania aksjologicznego – noszenie ciężarów innych jest czymś pozytywnym w etyce życia chrześcijańskiego.

Życie chrześcijańskie pojmowane jako podróż ma swój konkretny

⁴¹ Pol.: A oto prawdziwy stan chrześcijański, i najlepsze zbliżenie się do łagodnego i spokojnego snu Chrystusa **w czasie burzy** – nie doskonała radość i pewność nieba, ale głębokie poddanie się Bożej woli, poddanie siebie, duszy i ciała, Jemu [...].

⁴² Por. T.P. Krzeszowski, *Angels and Devils...*, s. 167–173; zob. także: *idem*, *Aksjologiczne aspekty semantyki...*, s. 84–88.

⁴³ Pol.: Chrystus pokazał nam miłość czynem, nie słowem, i będziecie poruszeni myślą o Jego **krzyżu** dużo bardziej przez **noszenie go** niż przez pochwalne relacje o nim.

⁴⁴ Pol.: I ostrzeżenie, jakie należy z tego wysnuć, jest takie, by nie ufać samemu sobie i znowuż, nie pogardzać słabszymi braćmi i nie rozpaczać nad nimi, ale **nosić ich ciężary i pomagać im w drodze naprzód** [...].

cel, konceptualizowany za pomocą metafory orientacyjnej jako usytuowany w GÓRZE. Metafora ta zakłada schemat wyobrażeniowy GÓRA jest (+), a DÓŁ jest (-). Tak rozumiany cel ujmowany jest metonimicznie jako NIEBO (angielski leksem *heaven*) lub GÓRA SYJON (po angielsku: *Mount Zion*), gdzie mamy do czynienia z metonimią MIEJSCE CZYNNOŚCI (miejsce przebywania Boga w ujęciu biblijnym) ZA CZYNNOŚĆ (zbawienie, życie wieczne).

W przypadku metonimii NIEBO możemy odnaleźć następujące leksemy związane z określaniem kierunku podróży:

- *to heaven* ('do nieba'): „[...] for, to use a familiar illustration, obedience is **the road to heaven**, and faith the gate”⁴⁵ [PPS, t. 5, s. 166],
- *heavenward* ('w kierunku nieba', 'do nieba'): „Our businesses and our amusements, our joys and our sorrows, our opinions, tastes, studies, views and principles, are drawn one way, **heavenward** [...]”⁴⁶ [PPS, t. 1, s. 156].

Osiągnięcie celu, jakim jest NIEBO, wyrażane jest przez poniższe korelaty czasownikowe:

- *reach* ('osiągnąć', 'dotrzeć do'): „He said that if they desired **to reach the eternal rest of heaven**, they must betake themselves to another road”⁴⁷ [PPS, t. 5, s. 160],
- *get to* ('dotrzeć do'): „Notwithstanding, after all, if we **get to heaven**, surely we shall be the lowest of the saints there assembled [...]”⁴⁸ [PPS, t. 2, s. 50].

⁴⁵ Pol.: [...] ponieważ, używając znanej ilustracji, posłuszeństwo jest drogą **do nieba**, a wiara bramą.

⁴⁶ Pol.: Nasze interesy i nasze rozrywki, nasze radości i nasze smutki, nasze opinie, upodobania, studia, punkty widzenia i zasady, pociągane są w jednym kierunku – **do nieba** [...].

⁴⁷ Pol.: Powiedział on, że jeśli oni pragną **osiągnąć wieczny odpoczynek nieba**, muszą powziąć inną drogę.

⁴⁸ Pol.: Pomimo to, po wszystkim, jeśli **dotrzemy do nieba**, z pewnością będziemy najmniejszymi ze zgromadzonych świętych [...].

O zdobyciu Góry Syjon natomiast Newman mówi w następujący sposób: „They wish to **arrive at the heights of Mount Zion** without winding round its base [...]”⁴⁹ [PPS, t. 1, s. 237].

Metafory i metonimie określające Boga

Pojęcie „życie chrześcijańskie” ma swoje odniesienie do Boga, który w modelu podróży jest personifikowany jako ‘Przewodnik’ (w oryginale: *Guide*). Określenie to jest używane również wobec Chrystusa oraz Ducha Świętego: „Otherwise it would seem most natural to defer a transaction so important until **the unerring Guide, the Holy Ghost**, should have come among them, as they knew He would in a few days [...]”⁵⁰ [PPS, t. 3, s. 319].

Relację Boga-Przewodnika wobec człowieka opisują, stosowane w kazaniach Newmana, następujące korelaty czasownikowe:

- *lead* (‘prowadzić’): „For consider how gently **God leads us** on in our early years, and how very gradually He opens upon us the complicated duties of life”⁵¹ [PPS, t. 1, s. 102],
- *carry* (‘nieść’): „[...] and therefore we must beg Him who is the Prince of Life, the Life itself, **to carry us forth** into His new world, for we cannot walk thither [...]”⁵² [PPS, t. 4, s. 337],
- *draw* (‘ciągnąć’, ‘pociągać’): „[...] let us pray **God to draw us** [...]”⁵³ [PPS, t. 1, s. 213–214],
- *guide* (‘prowadzić’): „This is the expression of an agitated mind,

⁴⁹ Pol.: Pragną oni **przybyć na szczyty góry Syjon** bez obchodzenia jej podstaw wokół [...].

⁵⁰ Pol.: W innym wypadku, wydawałoby się to najbardziej naturalne, by wstrzymać tak ważną transakcję, aż **nieomylny Przewodnik, Duch Święty** przyjdzie pośród nich, ponieważ wiedzieli, że przyjdzie [...].

⁵¹ Pol.: Bo rozważ, jak łagodnie **Bóg nas prowadzi** w naszych wczesnych latach i jak stopniowo otwiera nas na skomplikowane obowiązki życiowe.

⁵² Pol.: [...] i dlatego musimy błagać Go, który jest Księciem Życia, samym Życiem, by **niósł nas naprzód** do swojego nowego świata, bo my nie możemy tam chodzić sami [...].

⁵³ Pol.: [...] módlmy się, by **Bóg nas pociągnął** [...].

that fears lest it be cast back upon the wide world, to grope in the dark without **a God to guide** [...]"⁵⁴ [PPS, t. 3, s. 106].

Rola przewodzenia zostaje przypisana także 'Słowu' (w tekście angielskim: *Word*), które stanowi metonimię NARZĘDZIE działania (Słowo) w miejsce WYKONAWCY (Bóg): „Thus they proceed, not, however, of themselves, but as upheld by His right hand, and **guiding their steps by His Word**”⁵⁵ [PPS, t. 1, s. 107].

Chrześcijanin ukazywany jest metaforycznie w *Parochial and Plain Sermons* konsekwentnie jako podróżnik z poniższymi korelatami czasownikowymi, odpowiadającymi tej metaforze:

- *follow God / Christ / Spirit* ('podążać za', 'naśladować'): „He is the first-fruits of the Resurrection: **we follow Him** each in his own order, as we are hallowed by His inward presence”⁵⁶ [PPS, t. 3, s. 147],
- *walk with God / Christ / Spirit* ('chodzić z'): „What doth the Lord require of thee, but to do justly, and to love mercy, and **to walk humbly with thy God?**” and is this grievous?”⁵⁷ [PPS, t. 1, s. 106],
- *turn to* ('zwracać się do', 'kierować się ku'): „I conclude with the following text, which [...] is a solemn warning to us all **to turn to God** with a true heart [...]”⁵⁸ [PPS, t. 3, s. 331–332].

Chrześcijanin jest odpowiednio określony jako 'naśladowca Chrystusa' (angielski zwrot: *Christ's follower*): „And hence the

⁵⁴ Pol.: Oto wyraz ożywionego umysłu, który lęka się, aby nie zostać rzuconym w szeroki świat, chodzić po omacku bez **Boga, który by poprowadził** [...].

⁵⁵ Pol.: Tak więc postępują oni naprzód, jednak nie sami z siebie, ale podtrzymywani Jego Prawicą, **stawiając swoje kroki według Jego Słowa**.

⁵⁶ Pol. On stanowi pierwociny Zmartwychwstania – **podążamy za Nim**, każdy według swojej kolejności, ponieważ zostajemy uświęceni przez Jego wewnętrzną obecność.

⁵⁷ Pol.: Czego Pan wymaga od ciebie, jeśli nie prawego postępowania i miłowania łaski i **pokornego chodzenia z Bogiem?** I czyż jest to uciążliwe?

⁵⁸ Pol.: Wnioskuje za pomocą następującego tekstu, który [...] stanowi uroczyste ostrzeżenie, byśmy **zwrócili się do Boga** szczerym sercem [...].

prophecy, which belongs to all **Christ's followers** in their degree as well as to our Lord Himself [...]"⁵⁹ [PPS, t. 5, s. 188].

Co istotne, szczególnie mandat do 'przewodzenia' (w oryginale: *guide*) chrześcijanom w podróży życiowej został dany widzialnemu Kościołowi, którego 'posługa duszpasterska' (w oryginale: *ministry*) 'kieruje' (w oryginale: *direct*) i 'prowadzi' (w oryginale: *lead*) chrześcijan do celu: „Now, what is that **outward visible guide**, having the dispensation of what is unseen, but **the Christian Ministry**, which **directs and leads** us to the very Holy of Holies, in which Christ dwells by His Spirit?"⁶⁰ [PPS, t. 4, s. 173].

Kolejnym ważnym aspektem konceptualizacji życia chrześcijańskiego jako podróży jest metafora ŻYCIE CHRZEŚCIJAŃSKIE TO PODRÓŻ W ŚWIETLE. Wiąże się ona z określeniem Boga jako 'Światła' (angielski leksem: *Light*), co można zinterpretować jako metonimię DAR ZA DAWCĘ – Bóg daje ludziom światło (Ps 43, 3) lub CECHA ZA OSOBE – Bóg jest światłem, objawia się jako światło (1 J 1, 5), a w podróży życia chrześcijańskiego metaforycznie BÓG TO ŚWIATŁO prowadzące w drodze: „[...] we are in a world of mystery, with **one bright Light before us**, sufficient for our proceeding forward through all difficulties"⁶¹ [PPS, t. 2, s. 215].

Konsekwentnie, mamy do czynienia z metaforą ŻYCIE NIECHRZEŚCIJAŃSKIE TO ŻYCIE W CIEMNOŚCI: „The faith of Heathens was blind; it was more or less a **moving forward in the darkness**, with hand and foot [...]"⁶² [PPS, t. 2, s. 151].

⁵⁹ Pol.: I stąd proroctwo, które należy do wszystkich **naśladowców Chrystusa** według ich rangi, jak również do naszego Pana samego [...].

⁶⁰ Pol.: Teraz, czym jest ów zewnętrzny **widzialny przewodnik**, mający dyspensę od tego, co niewidzialne, jeśli nie chrześcijańską posługą duszpasterską, która **kieruje i prowadzi nas** do samego Najświętszego Świętych, w którym zamieszkuje Chrystus przez swojego Ducha?

⁶¹ Pol.: [...] jesteśmy w świetle tajemnicy, z jedynym **jasnym Światłem przed nami**, wystarczającym, by przeprowadzić nas naprzód przez wszystkie trudności.

⁶² Pol.: Wiara pogan była ślepa; było to mniej więcej **poruszanie się naprzód w ciemności**, na czworaka [...].

Konceptualizacja doświadczenia grzechu i nawrócenia

W metaforycznej strukturze pojęcia „życie chrześcijańskie” pojmowanego jako podróż u Newmana sporo miejsca zajmują metafory grzechu: GRZECH TO WKROCZENIE POZA SZLAK oraz GRZECH TO UPADEK. Pierwsza z tych metafor pojęciowych jest wyrażana przez takie angielskie korelaty leksykalne, jak *transgression* (‘wykroczenie’ lub ‘przekroczenie’), *backsliding* (‘zejście na złą drogę’) lub *false step* (‘niewłaściwy krok’):

- **transgression**: „Alas! who can pretend to estimate the effect of this apparently slight **transgression** upon the spiritual state of any one of us?”⁶³ [PPS, t. 4, s. 47],
- **backsliding**: „This reflection and the recollection of our many **backslidings**, will ever keep us, please God, from judging others, or from priding ourselves on our privileges”⁶⁴ [PPS, t. 2, s. 231],
- **false step**: „He does not see beforehand, he cannot know where he shall find himself after the sin is committed. **One false step** forces him to another, for retreat is impossible”⁶⁵ [PPS, t. 3, s. 67].

Taka konceptualizacja doświadczenia grzechu opiera się na przedpojęciowym schemacie wyobrazeniowym ŹRÓDŁO-ŚCIEŻKA-CEL i jego wymiarze aksjologicznym, zgodnie z którym postęp w drodze ma walor dodatni, natomiast brak postępu – walor ujemny. Można także zaobserwować obecność innego schematu wyobrazeniowego opartego na opozycji CENTRUM – PERYFERIE, w którym znajdowanie się w CENTRUM, czyli na ścieżce, jest pozytywne, natomiast znajdowanie się poza ścieżką, a więc na

⁶³ Pol.: Niestety! Kto może udawać, że oszacował skutki tego pozornie małego **wykroczenia** wywarłe na duchowy stan kogokolwiek z nas?

⁶⁴ Pol.: Ta refleksja i wspomnienie wielu naszych **upadków** na zawsze zachowa nas, daj Boże, od osądzania innych, czy też od szczylenia się naszymi przywilejami.

⁶⁵ Pol.: Nie widzi on naprzód, nie może wiedzieć, gdzie się sam znajdzie po popełnieniu grzechu. **Jeden niewłaściwy krok** zmusza go do kolejnego, bo wycofanie się jest niemożliwe.

PERYFERIACH, jest oceniane negatywnie. Konsekwencją opisywania grzechu jako wykroczenia poza szlak jest mowa o doświadczeniu nawrócenia jako powrotu oraz o konieczności trzymania się drogi podczas podróży:

- *keep to* ('trzymać się'): „If we wish to get to our journey's end, **we shall keep to the road**; but even then we may go the wrong road”⁶⁶ [PPS, t. 5, s. 166],
- *return* ('powracać'): „Who denies that it is a duty in the **returning sinner** to feel abhorrence of his past offences, and a dread of God's anger?”⁶⁷ [PPS, t. 2, s. 386].

Metafora pojęciowa GRZECH TO UPADEK jest wyrażana przez korelaty czasownikowe, takie jak:

- *stumble* ('chwiać się'): „[...] then Christians, lest they should seem to be unduly and harshly insisting upon words which clash with each other, and so should dishonour the truth of God, and cause hearers **to stumble**, have guarded their words, and explained them [...]”⁶⁸ [PPS, t. 4, s. 287],
- *fall* ('upadać', a także 'upadek'): „Mankind is a **fallen race**; ever since **the Fall** there has been a fault and corruption of the nature of every man that naturally is engendered of the offspring of Adam [...]”⁶⁹ [PPS, t. 5, s. 90],
- *lapse* ('upadać'): „I am far indeed from meaning that there is aught favourable to a man's after religion in an actual unsettle-

⁶⁶ Pol.: Jeśli pragniemy dojść do końca podróży, winniśmy **trzymać się drogi**; ale nawet wtedy możemy pójść złą drogą.

⁶⁷ Pol.: Kto zaprzeczy, że to obowiązek **powracającego grzesznika**, by odczuwać wstręt wobec swoich przeszłych wykroczeń i lęk przed Bożym gniewem?

⁶⁸ Pol.: [...] zatem chrześcijanie, aby nie wydawali się przesadnie i surowo nalegać na słowa, które kłócą się między sobą, tym samym odmawiają przyjęcia prawdy Bożej, a u słuchaczy powodują **zachwianie**, powinni uważać na swoje słowa i wyjaśniać je [...].

⁶⁹ Pol.: Rodzaj ludzki to **upadły rodzaj**; od czasu **upadku** istnieje „wina i zepsucie natury każdego człowieka, który został zrodzony z potomstwa Adama” [...].

ment of principle, in his **lapsing into infidelity**, and then returning again to religious belief”⁷⁰ [PPS, t. 2, s. 100].

W tej metaforyce odzwierciedlone są schematy wyobrazeniowe GÓRA – DÓŁ oraz RÓWNOWAGA. W pierwszym ze schematów opartym na przeciwieństwie kierunków GÓRA, a więc pozostawanie w pozycji stojącej, jest nacechowana dodatnio, a DÓŁ, mający odniesienie do sytuacji upadku, ma wartość ujemną. W przypadku drugiego schematu upadek jako doświadczenie utraty równowagi nacechowany jest negatywnie, natomiast znajdowanie się w sytuacji równowagi ma walor dodatni. O nawróceniu Newman mówi, używając leksemu *rise* (‘podnosić się’, ‘powstawać’): „[...] we die from sin, **we rise again** unto righteousness through the Spirit; and we are declared to be God’s sons [...]”⁷¹ [PPS, t. 5, s. 139].

ŻYCIE CHRZEŚCIJAŃSKIE TO PODRÓŻ jako amalgamat pojęciowy

Złożony charakter metaforycznego modelu ŻYCIE CHRZEŚCIJAŃSKIE TO PODRÓŻ może zostać opisany i wyjaśniony za pomocą teorii amalgamatów pojęciowych. W tym przypadku będziemy mieli do czynienia z megaamalgamatem pojęciowym⁷², opartym na amalgamacie ŻYCIE TO PODRÓŻ (zob. diagram na końcu artykułu).

W pierwszym etapie tworzenia tego megaamalgamatu mamy do czynienia z domeną pojęciową ŻYCIE, stanowiącą *przestrzeń wyjściową 1* oraz domeną pojęciową PODRÓŻ, stanowiącą *przestrzeń wyjściową 2*. *Przestrzeń generyczną* dla tego amalgamatu, jak również dla końcowego megaamalgamatu, może stanowić pojęcie „procesu rozwoju”, jakim jest zarówno podróż, jak i życie. Poszczególne

⁷⁰ Pol.: Istotnie, daleki jestem od sądzenia, że istnieje cokolwiek korzystnego dla człowieka poza religią wobec faktycznej niestabilności zasady, w jego **popadaniu w niewierność**, a potem powracaniu do religijnej wiary.

⁷¹ Pol.: [...] umieramy dla grzechu, **powstajemy znowu do prawości** przez Ducha i jesteśmy uznani za dzieci Boga [...].

⁷² Por. G. Fauconnier, M. Turner, *op.cit.*, s. 154–159.

elementy obu przestrzeni wyjściowych na etapie „kompozycji” (ang. *composition*)⁷³ zostają wybiórczo przeniesione do przestrzeni amalgamatu ŻYCIE TO PODRÓŻ, tworząc takie przykładowe konwencjonalne metafory pojęciowe, jak NARODZINY TO POCZĄTEK DROGI, ZMIERZANIE DO CELU TO PRZEMIERZANIE DROGI lub POSTĘPY W DRODZE, RODZICE bądź WYCHOWAWCY TO PRZEWODNICY, czy też PROBLEMY TO PRZESZKODY. Na etapie „uzupełniania” (ang. *completion*) wiedza o świecie i życiu pozwala na dopełnienie konceptualizacji pojęcia życia jako podróży o dodatkowe elementy i aspekty. Tak wzbogacony amalgamat staje się niezależnym, samodzielny tworem pojęciowym funkcjonującym w ludzkim umyśle wskutek procesu „elaboracji” (ang. *elaboration*).

Kolejnym stopniem w tworzeniu omawianego megaamalgamatu ŻYCIE CHRZEŚCIJAŃSKIE TO PODRÓŻ jest zlanie się domeny pojęciowej związanej z chrześcijaństwem jako *przestrzeni wyjściowej 1'* z istniejącym w naszych umysłach amalgamatem ŻYCIE TO PODRÓŻ, który tym razem stanowi *przestrzeń wyjściową 2'*. Efektem tego procesu jest system metafor i metonimii pojęciowych składających się na bogactwo modelu pojęciowego życia chrześcijańskiego jako podróży, a zaprezentowanych powyżej w niniejszym artykule. Raz jeszcze powstała w wyniku tego mechanizmu rzeczywistość pojęciowa ma charakter niezależnego, samodzielnego tworu, który funkcjonuje na szeroka skalę w sferze języka religijnego, co dobitnie pokazuje analiza *Parochial and Plain Sermons* Newmana.

Wnioski

Podsumowując dokonaną w niniejszym artykule analizę, trzeba zauważyć, że model ŻYCIE CHRZEŚCIJAŃSKIE TO PODRÓŻ w kazaniach Newmana stanowi spójny system metafor pojęciowych, oparty na metaforze konwencjonalnej ŻYCIE TO PODRÓŻ. Ów system pozostaje w zgodzie z uniwersalnymi tendencjami w języku

⁷³ Na temat poszczególnych etapów mechanizmu tworzenia amalgamatów pojęciowych zob. G. Fauconnier, M. Turner, *op.cit.*, s. 40–49.

biblijnym i religijno-etycznym, tak jak zostało to wykazane w opracowaniach Krzeszowskiego oraz Kominka. Metaforyczny charakter konceptualizacji pojęcia *życie chrześcijańskie* odzwierciedla przedpojęciowe schematy wyobrazeniowe wraz z ich nacechowaniem aksjologicznym, takie jak:

- ŹRÓDŁO-ŚCIEŻKA-CEL, gdzie postęp jest (+), brak postępu jest (-),
- GÓRA (+) – DÓŁ (-),
- SIŁA (+) – BRAK SIŁY (-),
- BLOKADA (-) – BRAK BLOKADY (+),
- CENTRUM (+) – PERYFERIE (-),
- PRZÓD (+) – TYŁ (-),
- RÓWNOWAGA (+) – BRAK RÓWNOWAGI (-).

Ponadto, trzeba wyraźnie zaznaczyć, że system metafor pojęciowych przeplata się z metonimiami pojęciowymi, które dają się ująć w kilka zasadniczych schematów:

- KONKRETNY PRZYKŁAD ZA OGÓLNA IDEĘ – określenia *pilgrimage, tempest, burden*,
- MIEJSCE WYKONYWANIA CZYNNOŚCI ZA CZYNNOŚĆ – określenia *heaven, Mount Sion, road, path*,
- SPOSÓB WYKONYWANIA CZYNNOŚCI ZA CZYNNOŚĆ – określenia *way, course*,
- NARZĘDZIE ZA WYKONAWCĘ – określenie *Word*,
- NARZĘDZIE ZA CZYNNOŚĆ – określenie *cross*,
- DAR ZA DAWCĘ lub CECHA ZA OSOBE – określenie *Light*.

W odniesieniu do opracowań Krzeszowskiego i Kominka trzeba jednak stwierdzić, że metafora podróży jako model interpretacji doświadczenia życia chrześcijańskiego zdecydowanie wykracza poza wymiar etyczny. Tym niemniej, podobnie jak podają wymienieni autorzy w swoich badaniach, w *Parochial and Plain Sermons* obecne są metafory związane z rolą Boga jako przewodnika, chrześcijanina jako podróżnika, z grzechem jako upadkiem, trudności jako prze-

szkód, ciężarów lub burz, wraz z ich nacechowaniem aksjologicznym sięgającym schematów wyobrażeniowych. Obecna jest także metaforyczna konceptualizacja przemierzania ścieżki, pokonywania przeszkód, szerokości ścieżki, usytuowania drogi w wymiarze horyzontalnym i wertykalnym. Znajdujemy również typowe dla języka etyki chrześcijańskiej odwrócenie konwencjonalnych biegunów aksjologicznych, obecne w metaforze noszenia krzyża oraz ciężarów innych ludzi, które odwzorowują schemat wyobrażeniowy BLOKADA z odwrotnym nacechowaniem aksjologicznym – obecność przeszkody ma wartość dodatnią, a jej brak – ujemną. W tekstach kazań Newmana brak jednak urozmaiconych określeń drogi chrześcijańskiego życia, które Kominek znajduje w dyskursie polskojęzycznym, czy też rozbudowanego systemu leksemów związanych z wracaniem bądź nawracaniem się, a więc z koniecznością korekty drogi.

Konceptualny model podróży życia chrześcijańskiego można odnieść do podanych wcześniej typów doświadczenia religijnego, interpretowanych według Barboura za pomocą metafor⁷⁴:

- **poczucie bojaźni i czci**: Bóg jest Przewodnikiem bądź Światłem,
- **zjednoczenie mistyczne**: bycie przez Boga prowadzonym, pociągniętym, noszonym; życie w świetle,
- **powinność moralna**: postępowanie naprzód jest dobre, zatrzymywanie się złe,
- **nawrócenie i pojednanie**: grzech to wykroczenie, zachwianie się, upadek, zejście z trasy, nawrócenie to powrót na szlak, podniesienie się,
- **relacje między osobami**: relacja człowiek-Bóg: chodzenie z Bogiem, podążanie za Bogiem, naśladowanie Chrystusa, zwracanie się ku Bogu; relacja człowiek-człowiek: noszenie ciężarów innych i pomaganie im w drodze naprzód,
- **kluczowe wydarzenia historyczne**: niesienie krzyża jak Chrystus, który został ukrzyżowany w Jerozolimie i rozpoczął nową erę w historii świata,

⁷⁴ Zob. przypis 17.

- **porządek i twórczy charakter świata:** celem podróży jest niebo, czy też Góra Syjon.

Z kolei, w odniesieniu do wymiarów życia chrześcijańskiego, wyróżnionych na podstawie tekstu *Katechizmu*, można dokonać przyporządkowania analizowanych korelatów leksykalnych, tak jak prezentuje to Tabela 2.

Tabela 2. Wymiary życia chrześcijańskiego – korelaty leksykalne

Wymiar pojęcia „życie chrześcijańskie”	Konceptualizacja w metaforycznym modelu podróży	Angielskie korelaty leksykalne
egzystencjalny	podążanie drogą, przemierzanie trasy	<i>way, road, path, journey, course, enter the road, travel, walk, tread, hurry, creep</i>
	pielgrzymka	<i>pilgrimage</i>
	zmierzanie do celu, jakim jest niebo lub góra Syjon	<i>reach heaven, get to heaven, heavenward, Mount Sion</i>
mistyczny	Bóg jest Przewodnikiem	<i>Guide</i>
	chodzenie z Bogiem lub w Bożej obecności	<i>walk with God / Christ</i>
	naśladowanie Chrystusa, podążanie za Chrystusem	<i>follow Christ</i>
	chrześcijanin zwraca się ku Bogu	<i>turn to</i>
	Bóg prowadzi chrześcijan, niesie, przewodzi im, pociąga	<i>lead, carry, draw, guide</i>
	Bóg jest światłem, a chrześcijanin żyje w świetle	<i>Light</i>
etyczny	postępowanie naprzód jest pozytywne	<i>go on, continue, proceed, progress, forward, step</i>
	zatrzymywanie się, brak	<i>stand, stop</i>

	ruchu jest negatywny	
	trudności to przeszkody, burze, ciężary, krzyż	<i>obstacles, tempest, burdens, cross</i>
	grzech to wykroczenie, niewłaściwy krok	<i>transgression, backsliding, false step</i>
	poprawa to powrót na szlak, trzymanie się drogi	<i>return, keep to</i>
	grzech to zachwianie, upadek	<i>stumble, fall, lapse</i>
	poprawa to powstanie	<i>rise</i>

Co istotne, poszczególne aspekty składające się na konceptualizację wyróżnionych wymiarów pojęcia „życie chrześcijańskie” przeplatają się ze sobą. Dla przykładu, leksemy wyrażające ideę postępowania naprzód w drodze (*go on, continue, proceed, progress, forward, step*) odpowiadają zarówno konceptualizacji wymiaru etycznego życia chrześcijańskiego, jak i doświadczeniu mistycznej relacji z Bogiem, który podczas przemierzania tej drogi prowadzi chrześcijanina, a także odpowiada wymiarowi egzystencjalnemu pojęcia, dając podstawę do definiowania życia chrześcijańskiego za pomocą takich metonimii, jak ROAD (‘droga’), PATH (‘ścieżka’), PILGRIMAGE (‘pielgrzymka’), czy COURSE (‘trasa’). Na takie całościowe ujęcie systemu mechanizmów konceptualizacji, stojących za modelem podróży w odniesieniu do życia chrześcijańskiego, pozwala teoria amalgamatów pojęciowych. W jej świetle analizowany model może zostać zinterpretowany jako megaamalgamat zbudowany na amalgamacie związanym z konwencjonalną metaforą ŻYCIE TO PODRÓŻ, uzupełnioną o system domeny pojęciowej *chrześcijaństwo*.

Niewątpliwie metaforyczny model pojęciowy ŻYCIE CHRZEŚCIJAŃSKIE TO PODRÓŻ stanowi doskonały sposób ujęcia i próby opisu złożonego, wieloaspektowego charakteru pojęcia *życie chrześcijańskie*. Dzięki odniesieniom do doświadczeń życia codziennego opis nadprzyrodzonego charakteru doświadczenia religijnego pozwala przybliżyć się użytkownikom języka do tej rzeczywistości, która nie daje się opisać dosłownie. Jak wykazała analiza języka *Parochial and Plain Sermons* bł. kardynała Johna Henry’ego Newmana, tylko w ten

sposób kaznodzieja może sprostać wymaganiom i standardom głoszenia kazań, które ze swojej natury wychodzą od doświadczenia życia po chrześcijańsku i do przybliżania jego charakteru odbiorcom mają zmierzać.

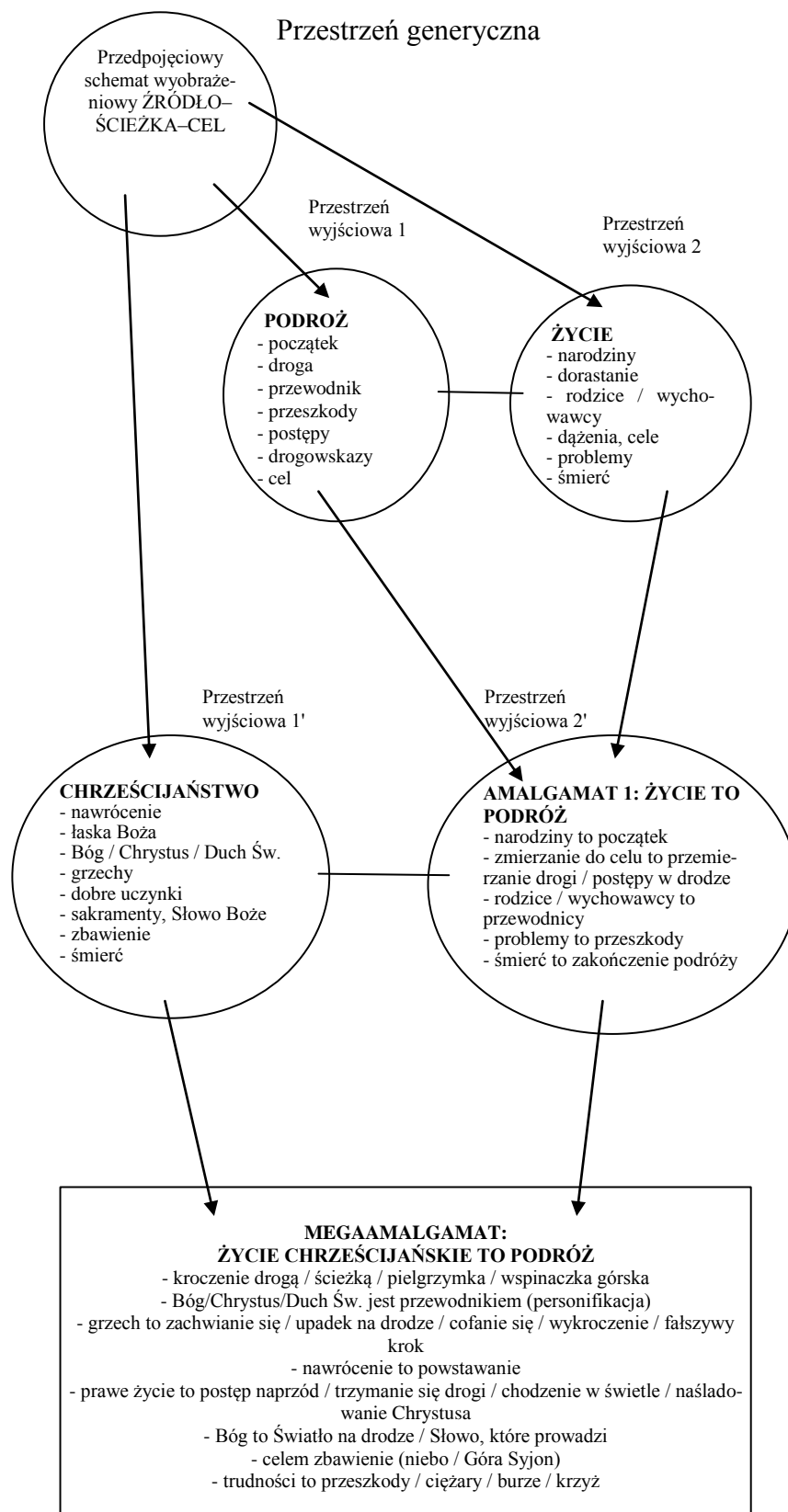
“The Christian life” as a journey in John Henry Newman’s *Parochial and Plain Sermons*. A cognitive analysis

SUMMARY

The aim of this article is to present the concept of *the Christian life* understood and described in John Henry Newman’s *Parochial and Plain Sermons* as a journey. The notion of *the Christian life* seems to be central to the linguistic genre of sermon, occupying a vital position in its structural, cognitive and pragmatic dimension, as well as in the stylistic aspects. From the theological perspective, on the basis of the teaching of the *Catechism of the Catholic Church*, the concept of *the Christian life* combines various aspects of meaning: existential, mystical and ethical. From the semantic perspective, the notion can be classified as a fuzzy concept, without clear boundaries, as it refers to abstract and transcendental reality, which exceeds the capacities of human direct cognition. In the view of cognitive linguistics, religious concepts have metaphorical nature and are based on sensorimotor experiences, which in turn give rise to preconceptual image schemata. The image schemata are charged axiologically, bearing either a positive or negative value. Conceptual metaphors preserve the axiological valence of the image schemata, which constitutes the basis for referring to the right and the wrong in the ethics of *the Christian life*. The metaphorical model of *a journey* involves a system of conceptual metaphors, which are intertwined with conceptual metonymies, relating to the notion of *a journey*, obstacles on the road, as well as to God. Also, the model CHRISTIAN LIFE IS A JOURNEY is presented by means of a conceptual megablend which encloses all the various conceptual mappings functioning in the model. The conceptual mechanisms included in the model of *a journey* constitute an interpretation of human religious experiences, which can be grouped into such categories as the feelings of awe and reverence, the mystical union, moral obligation,

reorientation and reconciliation, relationships between people and God and human beings, the key events in history, and the order and creativity of the world.

Key words: Christian life, journey, John Henry Newman, *Parochial and Plain Sermons*, sermon, conceptual metaphor, conceptual metonymy, conceptual megablend.

O Autorze

Marcin Kuczok – doktor nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa angielskiego, wykładowca w Instytucie Języka Angielskiego Uniwersytetu Śląskiego. Autor artykułów z zakresu semantyki kognitywnej, publikował m.in. w „Linguistica Silesiana” i „Newman Studies Journal”. Jego zainteresowania badawcze koncentrują się wokół mechanizmów konceptualnych w opisie doświadczenia religijnego, zwłaszcza w języku kazań Johna H. Newmana.